

MLADINSKA KNJIŽEVNOST V LITERARNI VEDI IN V IZOBRAŽEVANJU

Razvoj mladinske književnosti v Sloveniji je podoben razvoju mladinske književnosti v Evropi. Literarnozgodovinsko slovensko mladinsko književnost delimo na pet obdobj. Prvo je predobdobje od 1550 do 1850, v katerem je bil otrok oz. mladostnik le posreden naslovnik (Trubar, Krelj), predvsem v neliterarnih besedilih z versko ali poučno (Vodnik) vsebino. V času romantike in realizma so številna besedila v procesu literarne recepcije postala mladinska (Prešeren: *Povodni mož*, Levstik: *Martin Krpan*). Drugo obdobje (1848/50–1900) je obdobje literarnega začetka oz. izdaje prve posvetne revije *Vedež* ter nemladinskih avtorjev z mladinskimi besedili. Tretje obdobje (od 1900 do 1950) je obdobje Otona Župančiča, njegove izrazite poetike spoštovanja otrok, ter nastajanja ilustracij in prvih slikanic. Četrto obdobje (1950–1990) je obdobje različnih avtorskih poetik in sodobnih klasikov (Pavček, Kovič, Vegri, Grafenauer, Makarovič idr.) ter obdobje institucionalizacije mladinskih knjižnic. Peto je obdobje sodobne slovenske mladinske književnosti od 1990 dalje. Značilnost tega obdobja je problemska tematika, manj bralnih, več igralnih dejavnosti, potrošništvo, pluralizem, dvojni naslovnik, subverzivnost v mladinski književnosti.

izobraževanje, literarna veda, mladinska književnost, mladinske knjižnice, poučevanje, univerze

The development of children's literature in Slovenia is similar to that elsewhere in Europe. It can be divided into five periods. The first is the pre-literary stage from 1550–1850, when children were only indirectly addressed (Trubar, Krelj), especially in texts with religious or educational (Vodnik) content. Through the process of literary reception, various texts from the times of Romanticism or Realism become children's reading (Prešeren's *The Water Man*, Levstik's *Martin Krpan*). The second period (1848/50–1900) includes the beginnings of non-religious children's literature and the first magazine for children (*Vedež*, 1848/50; Levstik, Stitar), and adult authors offering children's texts. The third, from 1900 to 1950, is the time of Oton Župančič and his poetic appreciation of the children's audience. In this period there began to appear illustrated books and picture books for children. The fourth period, from 1950 to 1990 is characterised by different authors' poetics and modern classics (Pavček, Kovič, Vegri, Grafenauer, Makarovič etc.) and institutionalisation of children's libraries. The fifth period is contemporary children's literature from 1990 onwards, characterised by problem-oriented themes, a shift from reading to play activities with books, consumerism, pluralism, dual audiences and subversive children's literature.

education, children's literature criticism, children's literature, children's library, teaching, universities

1 Uvod

Razvoj mladinske književnosti v Sloveniji je podoben razvoju mladinske književnosti v Evropi. Prve slovenske knjige za otroke oz. mladino so se začele tiskati kot predhodnica mladinske književnosti, namenjene pa so bile začetnemu opismenjevanju in verski vzgoji. Mladinska književnost je v procesu nastajanja na Slovenskem podobno kot v Evropi sicer potrebovala okrog tristo let, od izdaje prvih knjig v slovenščini – *Katekizma* in *Abecednika* P. Trubarja (1550) – do prve posvetne revije za šolsko mladino *Vedež* (1848/50). Najpomembnejši dejavnik razvoja mladinske književnosti je novoveško pojmovanje otroka in otroštva, ki se je začelo v 16. in 17. stoletju, nadaljevalo v 18. stoletju in utrdilo z obdobjem romantike v prvi polovici 19. stoletja, ko so predvsem pesniki uveljavljali kult otroštva, mladosti, spontanosti, čustev in ko se je začelo vsesplošno zanimanje za ljudsko izročilo ter je prek iskanja identitete narodov to prešlo tudi na področje iskanja osebnih identitet.

Prvi knjigi v slovenščini (*Katekizem* in *Abecednik*, 1550) sta bili namenjeni razvijanju splošne oz. funkcionalne pismenosti tako mladih kot odraslih. Opismenjevanje je postopoma postajalo institucionalizirano, izvajalo se je v cerkvah in nato postopoma tudi šolah, najprej cerkvenih, ob koncu 18. stoletja pa tudi posvetnih. Temu so sledila dela, ki so jih mladi brali, niso pa (bila) del mladinske književnosti, na primer Biblija, abecedniki, katekizmi, pesmarice; knjige za odrasle so sčasoma postale tudi mladinsko branje in so bile kasneje tudi vključene v učne načrte za osnovno šolo (1998, 2007).¹ S postopno institucionalizacijo šol je povezano tudi nastajanje prvih strokovnih knjig: šolskih knjig, beril, slovníc, spisovnikov in drugih podobnih publikacij.²

Pomemben dejavnik v razvoju mladinske književnosti so revije in časopisi za mlade bralce, ki so sredi 19. stoletja začeli nastajati po Evropi in se niso posredno povezovali le s šolo in izobraževanjem, ampak tudi z dejavnostmi zunaj šole oz. zunajšolskimi interesi – bili pa so še vedno v kontekstu vzgoje in so predstavljali teoretično osnovo za nastajanje avtorskega leposlovja, ki se je na Slovenskem začelo v drugi polovici 19. stoletja (F. Levstik, J. Stritar, F. Erjavec). Šolstvo na Slovenskem se je začelo razvijati z reformami Marije Terezije in Jožefa II., po katerih je osnovna šola postala obvezna za vse otroke (*Splošna šolska naredba*, 1774). Učitelji niso bili več samo duhovniki, ampak se je večalo število posvetnih učiteljev. V času Ilirskih provinc (1809–1813) je v osnovnih ali elementarnih šolah postajala pomembna tudi vloga slovenščine. Po marčni revoluciji (1848) in v času osnovnošolske zakonodaje iz leta 1869 pa je bil učiteljski poklic spet večinoma združen z duhovniškim poklicem.

¹ To so na primer *Županova Micka* in *Ta veseli dan ali Matiček se ženi* (1790) A. T. Linhart, *Pesme sa pokušino* (1808) V. Vodnika, *Krst pri Savici: povest v verzih* (1836) in *Poezije* (1847) F. Prešerna, *Martin Krpan* (1858) F. Levstika in druge.

² Npr. *Drobtinice: Učitelam ino učencem, starišam ino otrokom v podvučenje ino za kratek čas*, 1846–1901.

2 Obdobja slovenske mladinske književnosti

2.1 Prvo obdobje v razvoju slovenske mladinske književnosti je predliterarno obdobje – čas začetkov slovenske književnosti od leta 1550 do 1850. V tem obdobju, v katerem se je slovenska književnost šele oblikovala, so imela nekatera besedila otroka kot naslovnika omenjenega v podnaslovu (*Abecedarium* in *Katekizem*, 1550, 1555: Ane Buquice, is tih se ty mladi inu preprosti Slouvinci mogo lahko vkratkim zhasu brati nauuzhiti). V drugi izdaji *Katekizma* (*Catechismus z dvema izlagama*) iz leta 1575 je Trubar dodal še ‘otroznie molitue’, v pesmarici *Ta celi catechismus, eni psalmi, inu teh vekshih godov, stare inu nove kerscyhanske pejsmi* (1584) je tudi *Ena druga otrozhia peisam*. Predliterarne začetke mladinske književnosti tako najdemo v 16. stoletju (Trubarjev *Katekizem* in *Abecednik*, 1550; Kreljeva *Otročja Biblija*, 1566; Bohoričeva *Otrozhia [tabla]*, 1580 itd.), posebej pa v 17. stoletju oz. v času, ko se je otroštvo začelo upoštevati kot posebno obdobje v človekovem življenju. Knjige, kakršne so bile npr. abecedniki, biblije, katekizmi, molitveniki, pesmarice, postile, so služile za vzgojo otrok, kar je vidno v njihovih naslovih in podnaslovih.³

Prvo obdobje slovenske mladinske književnosti ima več faz: v prvi so bili otroci »inu mladyy« omenjeni le v podnaslovih, kasneje tudi v naslovih. V času razsvetljenstva so nastali prevodi Christoph von Schmida, ki v naslovih in podnaslovih ne izražajo le naslovnika ali tematike, ampak tudi vzgojni namen.⁴

2.2 Drugo obdobje posvetne mladinske književnosti lahko umestimo v začetek izdajanja časopisov *Vedež* (*časopis za šolsko mladost*, ur. I. Navratil, 1848/50) in *Vrtec* (*časopis s podobami za slovensko mladost*, 1871–1944/45). Pri tem imajo pomembno vlogo tudi ilustracije – podobe, ki so jih vnašali najprej v poučne (F. Erjavec), pozneje pa tudi v leposlovne sestavke in knjige za mlade. Predstavnik tega obdobja sta F. Levstik (*Otročje igre v pesencah*, objavljene v *Levstikovih zbranih spisih*, 2. zv., 1891, že prej – leta 1880 – pa v reviji *Vrtec*) in J. Stritar. Knjižne ilustracije so postopoma nastajale že v reformaciji in baroku (J. V. Valvasor), vendar lahko o ilustriranih knjigah za otroke govorimo šele od leta 1911 naprej (F. Milčinski, *Pravljice*, ilustratorja Gvido Birolla in Maksim Gaspari), o slikanicah za otroke pa šele od začetka 20. stoletja naprej (Ljudmila Prunk, Marica Gregorič Štepančič, Viktor Cotič, *Pravljice*, 1913; Leopold Paljk, Milko Bambič, *Kolački*, 1926; Anica Černež, Edo Deržaj, *Življenje hudobne kavke Katke*, 1932; France Bevč, Ksenija Prunk, *Tovariša: povest za mladino*, 1934 itd.).

³ Primož Trubar, *Abecedarium vnd der klein Catechismus in der Windischen Spach: Ane Buquice, is tih se ty mladinu inu prepstori Slouvinci mogo lahko vkratkim zhasu brati nauuzhiti. Vtih so tudi ty vegshy stuki te kersczhanske vere im ande molytue, te so prepisane od anima Peryatila vseh Slouezou*, 1550; Sebastijan Krelj, *Otrozhia biblia: ein Handtbuchlein, darinn ist vnter anderm der Catechismus vo funfferlein Sprachen*, 1566; Adam Bohorič, *Otrozhia [tabla]*, 1580.

⁴ Christoph von Schmid, *Kmet Izidor s svojimi otroki ino lydmy. Pripodobni navky dobrich staršov za svoje otroke ino podložne: kniga za vsakega kmeta ino težaka*, 1824; *Kratkoshasne pravlice otrokam v podvuzhenje*, 1835; *Genovefa: povest iz starih časov za vse dobre ljudi, zlasti pa za matere in otroke*, 1879.

2.3 Tretje obdobje traja okvirno od leta 1900 do 1950. Začne se z nastopom Otona Župančiča (*Pisanice: pesmi za mladino*, 1900; *Lahkih nog naokrog*, 1912; *Sto ugank*, 1915; *Ciciban in še kaj*, 1915), prvega izrazitega avtorja za otroke s prepoznavno avtorsko poetiko, ki jo zaznamujejo zanimive zamisli in iznajdljiva poimenovanja (Ciciban). Oton Župančič, ki je nekaj otroških pesmi objavil tudi v zbirki za odrasle *Čaša opojnosti* (1899), je hkrati prvi avtor, ki je mladinska besedila uveljavil kot estetski predmet, ustvarjen brez didaktično-pedagoških namenov. Mladinska književnost je tako začela postajati cilj, in ne sredstvo didaktike ter pedagogike. K temu premiku so prispevali še Srečko Kosovel, Josip Ribičič, France Bevč, Prežihov Voranc, Tone Seliškar in drugi.

2.4 Četrto obdobje slovenske mladinske književnosti zajema čas od leta 1950 do 1990 in se kaže kot obdobje inovacij ter različnih avtorskih poetik. Po letu 1950 je nastopil val internacionalizacije mladinske književnosti, prevodov del Paula Hazarda, Bettine Hürlimann in mednarodnih stikov, Jella Lepman je na primer ustanovila mednarodno mladinsko knjižnico v Münchnu. Gibanje je zajelo tudi slovensko mladinsko književnost in pospešilo njen razvoj. V tem obdobju je prišlo do izrazitega razvoja avtorskih poetik in prehoda od socialnega realizma k fantastični pripovedi, premika od ruralnega k urbanemu in do tematskih sprememb, ki so bile najprej zaznamovane s koncem druge svetovne vojne, nato pa z družbenimi spremembami ob koncu 20. stoletja.

Razvoj mladinskega leposlovja so z raznimi projekti posredno spodbujale različne ustanove in revije, na primer založba Mladinska knjiga (Izvirna slovenska slikanica), revija *Ciciban*, Pionirska knjižnica (Center za mladinsko književnost in mladinsko knjižničarstvo – dejavnosti Moja najljubša knjiga, 1998; Slovenski knjižni kviz, 1998 itd.), Bralna značka Slovenije, revija *Otrok in knjiga*,⁵ po letu 2000 je k razvoju prispeval tudi internet. Mladinska književnost se je širila tudi prek knjižnih zbirk za različne skupine mladih naslovnikov (na primer Cicibanova knjižnica, 1949; Pionirska knjižnica, 1950; Čebelica, 1953; Najdihojca, 1958; Velike slikanice, 1967; Mala slikanica, 1974; Zlata slikanica, 1975; Pedenjped, 1977; Levi devčej, 1971; Knjižnica Sinjega galeba, 1952; Kresnice, 1985; Cicibanov vrtljak, 1987; Kartonke, 1987; Svetlanovčki, 1995 itd.). Omeniti je treba Levstikovo nagrado Založbe Mladinska knjiga, ki jo za dosežke na področju mladinske književnosti podeljujejo od leta 1949. K uveljavljanju mladinske književnosti so prispevali tudi ilustratorji in avtorji, ki so sodelovali na pomembnih mednarodnih razstavah, posebej na BIB – Bienalu ilustracije Bratislava, na Bolonjskem sejmu, Podobah domišljije/Le Immagini della Fantasia.

Z zgodovino in/ali teorijo slovenske mladinske književnosti so se po drugi svetovni vojni ukvarjali le redki, recimo dr. Kazimir Humar, ki je napisal knjigo

⁵ S tematskimi številkami npr. o stripu, prevodih, kiču, mladinski književnosti na razpotju, »zdravju« v mladinskih knjigah, tragičnem in komičnem, perspektivah, mitskem in s strokovnimi posveti, ki so presegli nacionalne meje, je revija *Otrok in knjiga* postala nepogrešljiv strokovni spremljevalec primarne mladinske književnosti.

Slovensko mladinsko slovstvo, v dveh izdajah (1950, 1955) z majhnimi spremembami. Prvi del je v obeh izdajah posvečen otroški pesmi, drugi del pa t. i. umetnemu mladinskemu slovstvu (U. Jarnik, M. Ravnikar, A. M. Slomšek, F. Jeriša, I. Navratil, Š. Kocjančič, F. Levstik, J. Stritar, D. Kette, O. Župančič, F. K. Meško, F. Milčinski in E. Gangl). Tretji del obeh izdaj je posvečen slovenskim mladinskim časopisom. S problemi mladinske književnosti se ukvarjajo tudi skripta *Otroška književnost* (1980) Boruta Stražarja iz leta, ki jih je avtor oblikoval kot gradivo za vzgojiteljice pripravnice.⁶

Tako kot drugod po Evropi se je literarna znanost o mladinski književnosti tudi pri nas začela razvijati v knjižnicah. Pionirska knjižnica v Ljubljani je od začetkov leta 1948 poleg knjižničnih spodbujala tudi biblio-pedagoške oblike dela z mladimi bralci, npr. pravljичne in igralne ure, razstave, pogovore o knjigah. Pomembno vlogo je imela tudi ustanovitev študijskega oddelka Pionirske knjižnice, ki skrbi za strokovno literaturo in arhiv slovenskih mladinskih knjig ter periodike (1961). Pozneje sta bila ustanovljena Center za mladinsko književnost in mladinsko knjižničarstvo (v posodobljeni Pionirski knjižnici, enoti Knjižnice Otona Župančiča v Ljubljani) ter Center za mladinsko književnost in didaktiko mladinske književnosti na Pedagoški fakulteti Univerze v Mariboru. Vloga Pionirske knjižnice v Ljubljani in njeno posodabljanje, ustanovitev Pionirske knjižnice Rotovž v Mariboru ter mreže specializiranih knjižnic po vsej Sloveniji je izredno vplivala na spremljanje mladinske književnosti v smislu razvijanja branja, sprejemanja, spodbujanja bralnih interesov, motivacije.

Redno spremljanje slovenske mladinske književnosti pa se je začelo po letu 1950 s članki o branju, bralnih interesih, promociji branja, knjižnicah (Alenka Glazer, Martina Šircelj, Marjana Kobe) ter s članki Alenke Gerlovič o likovni vzgoji in pomenu ilustracij (1945, 1950 in 1960). Tako je bila postopno vzpostavljena možnost za strokovno spremljanje primarne literature, ki sta jo po letu 1960 nadgradili Marjana Kobe s člankom *Delo z mladim bralcem* (1968) in Alenka Glazer s člankom *Delež leposlovja v slovenskih mladinskih listih* (1969).⁷ Po letu 1970 so s spremljanjem in nadgrajevanjem knjižničnega pristopa iz šestdesetih let nadaljevale Marjana Kobe, Alenka Gerlovič in Martina Šircelj. Prevod knjige Paula Hazarda *Knjige, otroci in odrasli ljudje* (1973) s predgovorom M. Šircelj je bil odmeven, prav tako tudi monografija *O knjigah in knjižnicah za mladino* iz leta 1977. Alenka Gerlovič je od petdesetih let naprej spremljala ilustracije za mladinsko književnost, pomen likovne vzgoje je od osemdesetih let naprej nadaljevala Maruša Avguštin, po letu 2000 tudi Tanja Mastnak. V okviru Društva bibliotekarjev Slovenije so stro-

⁶ Broširana monografija definira književnost za otroke ter v posameznih poglavjih predstavlja slikanice in ilustrirane knjige, pravljice in moderne domišljjske zgodbe, zgodbe o živalih in naravi, izmišljene realistične pripovedne vsebine, poučne in informativne knjige, poezijo, dramatiko, humor, periodiko, interpretacijo ter vlogo knjige v vzgojno-varstveni organizaciji.

⁷ Alenka Glazer je področje mladinske književnosti razvijala tudi kot predavateljica na mariborski pedagoški akademiji.

kovnjaki leta 1979 razmišljali o vlogi bibliotekarstva v vzgojno-izobraževalnem procesu oz. oblikovali zgodovino slovenske mladinske književnosti od začetkov do leta 1945.

Značilnost četrtega obdobja je tudi proces postopne institucionalizacije slovenske mladinske književnosti kot predmeta poučevanja na Univerzi v Ljubljani. Z mladinsko književnostjo se je v svojih raziskavah posredno ukvarjal Miran Hladnik, ki je o slovenski mladinski književnosti pisal leta 1982 v članku *Mladini in prostemu narodu v poduk in zabavo (Poljudna mladinska literatura 19. stoletja v slovenščini)* ter uredil knjigi *Izbrana mladinska beseda 1 in 2* Josipa Vandota. Pisal je tudi o mladinskem romanu Gustava Šiliha *Beli dvori* (1997), sicer pa je bil njegov interes osredotočen predvsem na kratko prozo. Leta 1984 je Jože Pogačnik v srbohrvaščini napisal knjigo *Slovenačka dječja književnost*, Berta Golob pa je v knjigi *Do zvezd in nazaj* (1995) slovensko mladinsko književnost spremljala skozi pogovore z mladinskimi pisatelji, ki jih je pripravljala od leta 1951 do 1994. Tilka Jamnik je v devetdesetih letih napisala številne knjige o knjižni vzgoji otrok v predšolskem in začetnem šolskem obdobju s stališča knjižne in knjižnične vzgoje.

2.5 Peto obdobje v razvoju slovenske mladinske književnosti nastopi po letu 1990, v času velikih družbenih sprememb ne le v Sloveniji, temveč tudi po Evropi. Zanj so značilni podobni trendi kot v evropski mladinski književnosti. Zlasti izraziti so problemska tematika, dvojni naslovnik, pluralizem in zunajliterarni dejavniki: potrošništvo, multimedija, založništvo. Poleg kakovostne primarne literature (pesnikov, pripovednikov in dramatikov) so se začele razvijati tudi dejavnosti s t. i. sekundarno literaturo (teorija in kritika mladinske književnosti); razširile so se nagrade na področju mladinskega leposlovja – Srečanja mladinskih pisateljev (1997) in nagrada večernica za najboljše izvirno leposlovno mladinsko delo (1997); ustanovljena je bila Sekcija za mladinsko književnost pri Društvu slovenskih pisateljev in nagrada Desetnica za izvirno slovensko mladinsko delo v okviru mladinske sekcije Društva slovenskih pisateljev (2004). Prav tako so bili ustanovljeni Slovenska sekcija za IBBY (International Board on Books for Young People, 1992), Bienale slovenske ilustracije in nagrada Hinka Smrekarja (1993), nagrada za izvirno slovensko slikanico (2004), množica založb, poleg že uveljavljenih (Mladinska knjiga) ali bolj potrošniško usmerjenih, so k razvoju vsekakor prispevale EPTA, Didakta, Grlica, Kres, Karantanija, Miš, OKC, Prešernova družba, Mart-Team. Nastale so številne literarne revije za otroke: poleg uveljavljenih *Ciciban* (1945) in *Cicido* (1998) tako npr. še *Zmajček* (1994), *Medvedek Pu* za najmlajše (1999), *Happy oz. Hepko* (2000), *Trobenica* za vedoželjne in igrive otroke (2001), *Zvonček*, revija z glasbeno prilogo za otroke (2002), *Bim-bam*, revija za otroke z računalniško in avdio zgoščenko (2003), *Princeska* (2003), *Lepe princeske* (2007), *Mri nevi minimulti oz. Moj novi minimulti* (2007), *Umko* (2007) idr.

Pionirska knjižnica v Ljubljani kot ena osrednjih institucij na področju promocije mladinske književnosti že dolga leta organizira slovenski knjižni kviz, zbira

informacije o literarnih nagradah v slovenskem in svetovnem prostoru, organizira in koordinira dejavnosti v zvezi z akcijo Moja najljubša knjiga, informira o novostih, prireditvah za otroke in odrasle. Pomembna je tudi publikacija o vseh izdanih knjigah oz. priporočilni seznam knjig, ki nastaja od leta 1999. Začela se je skrb za uveljavljanje izvirne slovenske mladinske književnosti in nominacij slovenskih avtorjev, ilustratorjev in prevajalcev za častno listo IBBY (IBBY Honour List, 1992) in Andersenovo nagrado. Področje prevajanja mladinske književnosti doživlja razcvet tudi po letu 1990 z izjemnimi prevajalci, med katerimi so npr. Dušan Ogrizek, Vasja Cerar, Jakob Kenda. Slovenska sekcija IBBY združuje vse ključne institucije in posameznike, ki se v ožjem in širšem smislu ukvarjajo s področjem mladinske književnosti.

3 Mladinska književnost na univerzah

Mladinsko književnost kot predmet literarne vede je v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja na Pedagoški akademiji v Ljubljani prva poučevala Martina Šircelj, nekdanja ravnateljica Pionirske knjižnice v Ljubljani. Njena bibliografija temelji na knjižnični vzgoji, ki jo je avtorica nadgradila z različnimi teoretičnimi spoznanji. Knjigo *Ura pravljic* (1972), ki jo študenti uporabljajo še danes, je M. Šircelj napisala skupaj z M. Kobe in A. Gerlovič. Mladinsko književnost kot del književnosti za odrasle je na Pedagoški akademiji v Ljubljani nekaj časa poučeval tudi Janez Rotar (*Povednost in vrsta: pravljice, balade in povesti*, 1976). Marjana Kobe, ki je prva doktorica znanosti s področja mladinske književnosti, je mladinsko književnost dokončno uveljavila kot samostojno področje raziskovanja;⁸ tudi ona je o mladinski književnosti vrsto let (1979–1998) predavala na Pedagoški akademiji oz. poznejši Pedagoški fakulteti v Ljubljani.

Predmeti s področja mladinske književnosti so se uvajali tudi na Univerzi v Ljubljani, kasneje na Univerzi v Mariboru, zadnja leta pa tudi na Univerzi na Primorskem. Pomembna prelomnica v institucionalizaciji mladinske književnosti je bila vpeljava predmeta na Filozofski fakulteti v Ljubljani v študijskem letu 1987/88. Predavala je H. Glušič, ki je napisala tudi nekaj pronicljivih člankov s področja slovenske mladinske književnosti (npr. *Oblikovne značilnosti slovenske mladinske proze*, 1993, o mladinskem pisatelju Mirku Kunčiču, 1995 itd.), spodbujala magistrante in doktorande (B. Hanuš, I. Saksida, D. Haramija) ter s tem pripomogla k uveljavitvi druge generacije znanstvenikov s področja mladinske književnosti.

Mladinska književnost in didaktika mladinske književnosti se danes poučujeta na vseh štirih univerzah: Univerzi v Ljubljani – Filozofski in Pedagoški fakulteti (I.

⁸ Marjana Kobe je v svoji prvi znanstveni monografiji (*Pogledi na mladinsko književnost*, 1987) področje mladinske književnosti literarnoteoretično analizirala. V nadaljnjem znanstvenoraziskovalnem strokovnopedagoškem delu je kot nekdanja pravljíčarka še naprej spremljala model sodobne pravljíce, ki je ostalo njeno osrednje področje, ob tem pa je obravnavala – definirala, klasificirala in sistemizirala – vsa ključna področja mladinske književnosti.

Saksida, M. M. Blažič), Univerzi v Mariboru – Pedagoški fakulteti (D. Haramija, M. Kordigel Aberšek), Univerzi na Primorskem – Pedagoški fakulteti in Fakulteti za humanistične študije (V. Medved Udovič, I. Saksida) ter Univerzi v Novi Gorici (B. Pregelj). Poleg teh, ki se znanstveno ukvarjajo z izvirno slovensko mladinsko književnostjo, je treba omeniti tudi nekatere, ki se ukvarjajo z angleško (Veronika Rot, Lilijana Burcar, Barbara Simoniti), nemško (Neva Šlibar, Saša Jazbec, Vesna Kodrič Horvat) in ameriško književnostjo (Darja Mazi Leskovar), z branjem (Meta Grosman, Sonja Pečjak, Nataša Bucik), prevajanjem (Jakob Jaša Kenda) in popularizacijo branja (Manca Košir). Vsi ti namreč posredno ali neposredno pomagajo pri razvijanju primarnega in sekundarnega področja slovenske mladinske književnosti. Ob tem pa ne smemo pozabiti na najmlajšo generacijo (Gaja Kos), ki npr. v reviji *Literatura* objavlja članke in recenzije s področja mladinske književnosti.

Po letu 1990 je sicer prišlo do bistvenih premikov na področju kritike oziroma literarnoznanstvenega odnosa do mladinske književnosti. Druga generacija raziskovalcev je nadaljevala z uveljavljanjem področja. Pred najmlajšo generacijo strokovnjakov, ki se znanstvenoraziskovalno, strokovno in pedagoško ukvarjajo z mladinsko književnostjo v ožjem in širšem pomenu, pa je še veliko nalog, ki jih je treba opraviti v smeri temeljnih literarnozgodovinskih in literarnoteoretičnih monografij in reprezentativnih antologij.⁹ Treba je predvsem uveljaviti dvosmerno internacionalizacijo – uveljavljati izvirno primarno literaturo v svetu in seznanjati slovensko strokovno javnost z literarnoteoretičnim razvojem mladinske književnosti v svetu (sodelovanje na mednarodnih srečanjih (npr.: IBBY – Internacional Board on Books for Young People, IRSCL – Internacional Research Society for Children's Literature).

4 Književnost za odrasle in mladinska književnost – asimetrična razmerja

Področje mladinske književnosti se v literarni vedi in književnosti za odrasle obravnava marginalno predvsem zaradi mnenja, da otroška/mladinska književnosti ni nekaj resnega in da ne spada v hrame slovenske književnosti, posebno pa ne primerjalne književnosti in literarne vede, npr. v SAZU, ZRC SAZU, v prestižne zbirke, nagrade in ustanove, na primer v zbirko Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev, med Prešernove nagrade itd. Literarni znanstvenik Janko Kos je s *Prehledom slovenskega slovstva*, ki je bilo od leta 1989 do 2002 šestnajstkrat ponatisnjeno, zelo vplival na to. V omenjeni monografiji namreč avtor večinoma

⁹ Sekcija za mladinsko književnost pri Društvu slovenskih pisateljev je izdala antologijo sodobne slovenske proze *Tales Growing up into Secrets: an Anthology of Contemporary Slovene Youth Literature* (2007), s predgovoroma Igorja Saksida o poeziji in Dragice Haramija o prozi, ki sta nujna za razumevanje konteksta slovenske mladinske književnosti, namenjene tujemu naslovniku, omeniti pa je treba še antologiji *Geniji: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze* (2006) in *Geniji 2: antologija sodobne slovenske mladinske kratke proze* (2007). Na področju strokovnih revij je pomemben vpliv revije *Otrok in knjiga*, edine specializirane slovenske strokovne revije za mladinsko književnost. Pomembno vlogo ima tudi *Oko besede*, edino stanovsko srečanje mladinskih pisateljev v Sloveniji.

diskriminatorno obravnava tako literarne ustvarjalke kot mladinsko literaturo. Avtorice obravnava le v povezavi z izrazi kot so npr. »ženska erotična tematika«, »izrazito ženska tematika«, »ženska erotična lirika«, »njena rahla dekorativnost«, »usoda žensk« itd., medtem ko avtorje označuje z izrazi kot npr. »najboljši mladinski spisi«, »posebno območje ... otroška lirika«, »pomembno ... otroška poezija«, »najboljši mladinski spisi«, »odlike ... (tudi) v mladinskih pripovednih spisih«. Razlikovalnost opazimo tudi pri analitičnem razlikovanju med t. i. ženskimi in moškimi baladami. Pravi, da prve opisujejo usodo deklet, žena, vdov ter da so zanje značilne otožnost, čustvena razbolelost, žalost, kruta usoda, romantičnost. Moške balade pa naj bi prinašale ljubezenske pripetljaje, bile naj bi brez sočutnega tona, značilna zanje naj bi bila mračna filozofija, bile naj bi realistične. Tudi pri opisih oz. oznakah junakinj je diskriminatoren (v baladi *Alenčica, sestra Gregčeva* »Alenčica izziva turškega sultana ne samo s svojim pogumom, ampak tudi s telesnimi čari« - motiv junaških oz. motiv preoblečenih deklic zoži le na eno interpretacijo, ki v tem besedilu ni niti poudarjena niti pomembna, ampak je diskriminatorna). Zgovorno je tudi dejstvo, da je J. Kos pri navajanju bibliografije sodobnih slovenskih mladinskih avtoric tako v izdaji leta 1989 kakor v izdaji leta 2002 končal naštevanje pri letu 1975 in da tako s posodobljeno bibliografijo zamuja za trideset let. To je recimo diskriminatorno tudi do Svetlane Makarovič, ki je ena izmed najbolj reprezentativnih avtoric in je v tem obdobju objavila in tudi ponatisnila svoja ključna književna besedila. Marginalen odnos do mladinske književnosti avtoric in interpretiranje njihove ustvarjalnosti le znotraj t. i. erotike ali domestikalnosti je, lahko rečemo, neakademsko.

Poseben primer, če že omenjamo ta problem, so literarnozgodovinski pregledi za osnovne šole, ki naj bi bili v prvi vrsti namenjeni mlademu naslovniku. Pregled slovenskega slovstva Gregorja Kocijana je vplival na književni pouk v osemletni osnovni šoli. Avtor v omenjenem pregledu z naslovom *Slovensko slovstvo skozi stoletja* (1992), ki je bilo že v devetdesetih letih večkrat ponatisnjeno, med sedeminštiridesetimi avtorji omeni le dve avtorici (Z. Kveder in M. Mihelič). V dodatku k pregledu slovenskega slovstva, ki temelji na pregledu nemladinskih avtorjev (Trubar, Štandreški, Dev, Kopitar, Cigler itd.), je preglednica z naslovom *Mladinsko slovstvo*, torej seznam avtorjev in naslovov njihovih del z nekaterimi črno-belimi ilustracijami. Glede na to, da je učbenik namenjen osnovnošolcem in/ali njihovim učiteljicam in učiteljem, bi v resnici moralo biti to poglavje osrednje, informacije o nemladinskih avtorjih pa le dodatek.

Z novim učnim načrtom za slovenščino iz leta 1998 je mladinska književnost postala osrednji predmet književnega pouka v prvem in drugem triletju. V tretjemu triletju je eden od ciljev tudi prehod od mladinske k nemladinski književnosti. Nemladinska književnost je v 9. razredu devetletke že predpriprava na način poučevanja književnosti v srednjih šolah, kar je tudi potrdil osnutek učnega načrta za slovenščino (2007).

5 Zaključek

Mladinska književnost, ne le slovenska, je s stopetdesetletnim razvojem v primerjavi s književnostjo za odrasle, ki ima za seboj dva tisoč petsto let, na Slovenskem pa tisoč let, relativno mlado področje. Da je postala predmet literarne vede na univerzitetni ravni, je slovenska mladinska književnost potrebovala polstoletni razvoj od začetkov bibliopedagoškega dela v knjižnicah, postopne institucionalizacije in nato internacionalizacije. Pomembno vlogo pri tem so imeli Mladinska knjiga, Pionirska knjižnica, gibanje Bralna značka Slovenije, revija *Otrok in knjiga*, revija *Ciciban* in pozneje *Cicido*, slovenski ilustratorji in tudi nagrade na področju izvirne slovenske mladinske književnosti.

Predpogoj za razvoj literarne vede je seveda kakovostna primarna produkcija. Za institucionalizacijo mladinske književnosti kot predmeta literarne vede je primarna literatura potrebovala 150 let, sekundarna literatura pa 50 let. Prihodnost tako primarne slovenske mladinske književnosti kot njenega znanstvenega spremljanja je evropski kontekst in tako kot se mora v tej smeri kakovostno razvijati primarna produkcija, se morajo kakovostno razvijati tudi različne oblike sekundarne: teorija mladinske književnosti, monografije (literarnozgodovinske, literarnoteoretične, zbrana in izbrana dela slovenskih mladinskih avtorjev, žanrske antologije, reprezentativne antologije), povezovanje z digitalnimi mediji, spletni portal slovenske mladinske književnosti, leksikon mladinskih avtorjev itd. Potrebna je krepitev že obstoječih institucij, na primer Centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo v Pionirski knjižnici, ustanovitev Inštituta za slovensko mladinsko književnost, na ZRC SAZU pa bi se morala nujno ustanoviti Sekcija za mladinsko književnost. Slovenska mladinska književnost ima perspektivo kot predmet literarne vede, v izobraževanju in v digitalnem širjenju.

Literatura

- ARIÈS, Philippe, 1991: *Otrok in družinsko življenje v starem režimu*. Ljubljana: ŠKUC, Filozofska fakulteta.
- BLAŽIC, Milena Mileva, 2000: *Skrivni bralni zakladi*. Ljubljana: Založba Rokus.
- BOHANEČ, Franček, 1958: *Knjižne police za otroke*. Ljubljana: ZPMS.
- GOLJEVŠČEK, Alenka, 1994: *Pravljice, kaj ste?* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- GRAFENAUER, Niko, 1987: Igra v pesništvu za otroke. *Otrok in knjiga* 2. Maribor: Založba Obzorja. 30–35.
- HARAMIJA, Dragica, 2000: *Slovenska realistična avanturistična mladinska proza*. Videm pri Ptujju: GIZ GTZ.
- HUMAR, Kazimir, 1950: *Pregled slovenskega mladinskega slovstva* 1. Gorica.
- HUMAR, Kazimir, 1955: *Slovensko mladinsko slovstvo* 2. Gorica.
- JAMNIK, Tilka, 1994: *Knjižna vzgoja*. Ljubljana: ZRSŠŠ.
- KMECL, Matjaž, 2004: *Tisoč let slovenske literature: drugačni pogledi na slovensko literarno in slovstveno preteklost*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- KOBE, Marjana, 1987: *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- KOBE, Marjana, 1999, 2000: *Sodobna pravljica*. *Otrok in knjiga* 47, 5–11; 48, 5–12; 49, 5–12.
- KORDIGEL, Metka, 1994: *Znanstvena fantastika*. Ljubljana: DZS.
- KORDIGEL, Metka, JAMNIK, Tilka, 1999: *Književna vzgoja v vrtcu*. Ljubljana: DZS.
- LAH, Klemen, 2002: *Slovenski literarni junaki*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- MEDVED UDOVIČ, Vida, 2000: *Igra videza*. Ljubljana: Rokus.
- Otrok in knjiga*. Revija za vprašanja mladinske književnosti in književne vzgoje, 1972–. Maribor: Mariborska knjižnica in Pedagoška fakulteta.
- SAKSIDA, Igor, 1994: *Izhodišča in modeli šolske interpretacije mladinske književnosti*. Trzin: Different.
- SAKSIDA, Igor, 1994: *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Maribor: Založba Obzorja.
- SAKSIDA, Igor, 1998: *Slovenska mladinska dramatika*. Maribor: Obzorja.
- STRAŽAR, Borut, 1982: *Književnost za otroke*. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo in šport.
- ŠIRCELJ, Martina, 1977: *O knjigah in knjižnicah za mladino*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ŠIRCELJ, Martina, KOBE, Marjana, GERLOVIČ, Alenka, 1972: *Ura pravljic*. Ljubljana: Mladinska knjiga.